

mondig

+

**doops
gezinden**

geborgen

vooraf

Essemie van Dunné

Twintig minuten voor aanvang zijn alle stoelen nog leeg. En ook de kleden op de grond voor de kinderen. De grote tafel ligt op zijn kant met het blad naar de kansel. Een groot doek hangt over de kansel en breeduit langs de poten; stro eronder, een houten voederbak erin.

Zal er dit jaar bijna niemand komen? Of gaat het juist niet passen in ons kleine kerkje? Alle verkleedkleden liggen klaar. Het gelegenheidskoortje, wat ouders en kinderen, komen binnen en gaan oefenen. En dan ineens, stromen mensen

binnen, bekende en ook veel onbekende gezichten. Wat is het spannend. Iedereen kletst, pakt een boekje, zoekt een plekje.

Ik kijk naar de gezichten, het orgel zet in, iedereen wordt stil en luistert. Vanavond zijn er familiediners, of is er juist iets teveel stilte thuis. Hoe dan ook, hier zitten we nu allemaal samen, en verlangen we hetzelfde: een ezel, twee ouders, een herbergier, herders, koningen en bovenal een wereld waarin een kind zich geborgen mag weten.

recensie

Kalle Brüsewitz

kerstezel

Kinderen en kunst vormen een lastige combinatie. Kinderen vinden iets mooi en/of spannend. En ze zijn heel direct. Uitleg bij kunst is aan kinderen niet besteed. Aan veel volwassenen ook niet, overigens. Toch denk ik dat het heel belangrijk is om kinderen in aanraking te laten komen met mooie dingen en goede verhalen. Martine Gosselink, directeur van het Mauritshuis in Den Haag, heeft een kinderboek geschreven over kunst dat tevens een kerstverhaal is. Het gaat over de ezel uit de kerststal en hoe die vertegenwoordigd is in de kunst. Gesteund door de prachtige tekeningen van Thé Tjong Khing maakt het ezeltje een reis langs kunstobjecten van over de hele wereld.

Zo wordt het mooie en tijdloze kerstverhaal gecombineerd met de kracht van kunst. En met dieren – die doen het altijd goed bij kinderen.

Het kerstverhaal van Ia het ezeltje,
Martine Gosselink,
illustraties Thé Tjong Khing,
uitgeverij Waanders, € 19,95

colofon

Mondig+ is een liturgische, pastorale uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit en verschijnt zes keer per jaar, in het hart van *Mondig*.
Redactie Kalle Brüsewitz, Marijke van Duin, Essemie van Dunné,

Machteld Stam & Machteld van Woerden
Ontwerp & opmaak Susan de Loor, Kantoordeloor Haarlem
Druk GBU printmedia
Oplage 5.000

Papier Maxi Offset
FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie
Singel 454 | 1017 AW Amsterdam
020 623 09 14 | communicatie@ads.nl
www.doopsgezinden.nl
© ADS 2023 | 2024

Zoals Elia,
op de Horeb, de berg van God,
na veertig dagen
en veertig nachten,
eenzaam in de woestijn.

Zoals een mens,
die lang heeft gezocht,
eenzaam is geweest,
angstig, verloren.

Zo zijn we op zoek,
naar bescherming,
geborgenheid.

En zo gaan ook wij een grot binnen
om de nacht door te brengen.
heb me lief, fluisteren we
bij het inslapen.

De stormen, aardbevingen en vuur,
razen aan ons voorbij.
Eindelijk.
Hier is God.

Wonen overal, nergens thuis...

In deze tijd van oorlogen, verdreven worden van huis en haard, vluchten en daarbij aangewezen zijn op de goedheid van anderen, krijgt bovenstaande beginregel van een lied van Huub Oosterhuis¹ ineens een bijzonder actuele lading.

Hoe kun je veilig wonen in een brandende wereld, waar voor jou geen plaats lijkt te zijn? Hoe kun je je geborgen weten als anderen je intussen in woord en daad naar het leven staan? En hoe vinden wij, in een wereld die vergiftigd lijkt door haat en wraakgevoelens, de weg terug naar menselijkheid, naar compassie en wederzijds begrip?

Deze vragen waren, pijnlijk genoeg, zo'n tweeduizend jaar geleden ook al aan de orde, toen de evangelisten Lucas en Mattheus hun versie schreven over de geboorte van Jezus, in wiens naam het woord 'bevrijden' meeklinkt.² Er was immers vanaf het allereerste begin geen veilig thuis voor dit kleine vredeskind, bij zijn geboorte niet en ook later niet. Zo vertelt Mattheus: *'De vossen hebben holen en de vogels van de hemel woningen hier beneden, maar de mensenzoon heeft niets waarop hij zijn hoofd kan neerleggen'*.³

Er was geen plek voor het kwetsbare kind, en misschien zou je moeten zeggen dat er ook geen plek was voor God in die godvergeten omstandig-

heden. Wij zijn vertrouwd met het mooie plaatje van de stal, met daarin de kribbe met het kindje gewikkeld in doeken en de ouders Maria en Jozef zorgzaam dichtbij. Maar er klinkt ook een bittere en waarschuwendende ondertoon in mee: er was geen plaats voor hen...

En toch is juist dit beeld voor veel mensen een hoopvol teken geworden. Het heeft vanaf de eerste eeuwen van onze jaartelling de oude meesters in de scheppende kunsten, zoals dichtkunst, schilderkunst en muziek, geïnspireerd tot het maken van de mooiste kunstuitingen. In een tijd van onvrijheid en onderdrukking wordt het kerstkind geboren, als kwetsbaar teken van hoop op verandering, bevrijding en vrede, en tegelijkertijd als teken van geborgenheid – juist daar waar van geborgen zijn eigenlijk geen sprake kan zijn.

De komende kerstperiode wordt een zoektocht en een uitdaging om houvast te vinden in de grote verwarring van gruwelijke oorlogen, van mensen die elkaar geen plek op deze aarde gunnen om veilig te wonen. Mensen zullen altijd ergens wonen, in wat voor erbarmelijke omstandigheden dan ook, maar nergens zijn ze meer thuis. Geborgen? Vergeet het maar. Het is daarbij al te gemakkelijk om een oordeel klaar te hebben vanuit de eigen veilige situatie. We zouden zo graag willen dat elk mens een veilige plek heeft om te wonen, maar de werkelijkheid zadelt ons

in een tijd van onvrijheid en onderdrukking wordt het kerstkind geboren...

op met gevoelens van machteloosheid en soms ook van wanhoop.

Kunnen we dan helemaal niets doen? Misschien toch: we zouden ter voorkoming van eigen onmacht actief op zoek kunnen gaan naar tekens van hoop, naar mensen die weigeren elkaars vijand te zijn, naar verhalen van groepen die, ondanks alle verschillen, samen in vrede optrekken en elkaar behulpzaam zijn waar het nodig is. Die verhalen zijn er, al moet je er wel naar zoeken. We kunnen elkaars hand vasthouden, we kunnen begrip tonen, we kunnen het haat zaaien een halt toeroepen. En het kost niets! Behalve dan veel mentale kracht.

We kunnen ook wonen in goede gedachten en wat niet afhankelijk is van de maatschappelijke

ellende en nood om ons heen, en daarin geborgenheid vinden. Het vergt mentale kracht, maar is dat niet precies waar het kerstfeest ons zo indringend toe kan oproepen? Gebruik die geestkracht om het goede in anderen te ontdekken, en om ook jezelf aan te sporen om niet op te geven en op je eigen manier te blijven geloven in – en je bijdrage te leveren aan – een wereld waarin mensen in vrede kunnen samenleven. Het volgende is daarvan een lichtend voorbeeld.

Dietrich Bonhoeffer (1906–1945) was een theoloog die, vanwege zijn activiteiten in het Duitse verzet tegen het naziregime, in 1943 werd gevangengenomen en in april 1945 werd geëxecuteerd. Hij heeft in de jaren in gevangenschap aan den lijve ondervonden wat het wil

- 1 NLB Lied 4:19
- 2 Hebr. 'Jesjoea' hij die bevrijdt
- 3 Mattheus 8:20

zeggen om geen plek meer te hebben om veilig het hoofd te kunnen neerleggen. Hij zocht zijn houvast in het lezen van de bijbel (die had hij nog!) en het doordenken van de betekenis van de oude woorden voor de situatie van die dagen.

Hij schreef vanuit de gevangenis veel brieven en artikelen, waarvan een groot deel naar buiten werd gesmokkeld en op geheime plekken bewaard. In de wereld van zijn gedachten, in de wereld ook van zijn uiteindelijk niet wankelende geloof, vond hij de geborgenheid die hem in het dagelijks leven voorgoed was ontzegd. Daarbij vond hij ook nog manieren om voor anderen van betekenis te zijn. Met name voor zijn medegevangenen, voor wie hij een baken van licht en rust was en tot op het laatst bleef.

Toen hem duidelijk werd dat hij de gevangenis niet meer levend zou verlaten, schreef hij in de periode tussen kerst en nieuwjaar van het jaar 1944 een aangrijpend gedicht. Dat gaf iets weer van zijn gemoedstoestand en hield tegelijkertijd ook een bemoediging in voor zijn familie, verloofde en vele vrienden. En voor ons. Het gedicht is prachtig vertaald door Jan Willem Schulte Nordholt en werd op muziek gezet door Adriaan Schuurman. Zo vond het zijn weg in de opeenvolgende liedbundels van de protestantse kerken.

In het Nieuwe Liedboek uit 2013 heeft het een plaats gekregen als Lied 511: 'Door goede machten trouw en stil omgeven'. Hoe Bonhoeffer zich geborgen heeft geweten komt als bemoeidigende boodschap in helse tijden extra krachtig naar voren. Alleen al vanwege het zevende en laatste vers:

*In goede machten liefderijk geborgen
verwachten wij getroost wat komen mag.
God is met ons des avonds en des morgens,
is zeker met ons elke nieuwe dag. +*

Door goede machten

*Door goede machten trouw en stil omgeven,
behoed, getroost, zo wonderlijk en klaar,
zo wil ik graag met u, mijn liefsten, leven,
en met u ingaan in het nieuwe jaar.*

*Wil nog de oude pijn ons hart vernielen,
drukt nog de last van 't leed dat ons beklemmt,
o Heer, geef onze opgejaagde zielen
het heil waarvoor Gij zelf ons hebt bestemd.*

*En wilt Gij ons de bitt're beker geven
met leed gevuld tot aan de hoogste rand,
dan nemen wij hem dankbaar zonder beven
aan uit uw goede, uw geliefde hand.*

*Maar wilt Gij ons nog eenmaal vreugde schenken
om deze wereld en haar zonnenschijn,
leer ons wat is geleden dan herdenken,
geheel van U zal dan ons leven zijn.*

*Laat warm en stil de kaarsen branden heden,
die Gij hier in ons duister hebt gebracht,
breng als het kan ons samen, geef ons vrede.
Wij weten het, uw licht schijnt in de nacht.*

*Valt om ons heen steeds meer het diepe zwijgen,
de eenzaamheid, die nergens uitkomst ziet,
laat ons dan allerwege horen stijgen
tot lof van U het wereldwijde lied.*

*In goede machten liefderijk geborgen
verwachten wij getroost wat komen mag.
God is met ons des avonds en des morgens,
is zeker met ons elke nieuwe dag.*

– Dietrich Bonhoeffer, Lied 511

Het andere eind

Afgelopen oktober zijn voor de derde keer comforters uit Nederland naar Duitsland gebracht.

Daar werden ze direct overgeladen in twee Oekraïense busjes. Sergey en Oleksei, beide voorganger in respectievelijk Kiev en Molochansk, hebben de comforters en andere hulpgoederen de volgende zondag meegenomen naar Oekraïne.

In Oekraïne is de hulp hard nodig. Oleksei: 'De behoeftigen helpen blijft relevant. In het zuiden en oosten van het land is de oorlog natuurlijk nog niet voorbij, dus hebben de mensen die daar onder constante beschieting wonen hulp nodig. We praten met mensen zowel aan de frontlinie als in de bezette gebieden. We zien wat ze hebben meegemaakt. Alle pijn die in hun ogen, woorden, emoties, en in hun hart ligt besloten. We stoppen niet met het lenigen van de behoeften: voedsel, kleding, warme dekens

en andere dingen tegen de koude. En we delen het Woord van God en bidden.'

Bidden is nodig, zeker toen afgelopen week het bericht kwam dat een medewerker van Multiply, dat de hulp aan Oekraïne coördineert, van het New Hope Centrum in Zaporizhzhya was overleden. Andrey sneuvelde terwijl hij zijn stad Orikhove in de buurt van Zaporizhzhya verdedigde. Alle betrokkenen bleven ontredder achter. Even stond alles stil. De urgentie van hulp bieden is overduidelijk.

Hoe zou het toch zijn zonder al die wapens? Als je dit alles leest, hoort en ziet: de pijn, de ontredding – is het dan mogelijk iets anders dan pacifist te zijn? Hoe kunnen we in vredesnaam als mensen elkaar helpen in plaats van vermoorden?

Te midden van deze ontreding zijn de comforters uit Nederland zeer welkom. Johann Matthies van Multiply vertrouwde mij bij het brengen van de comforters in Duitsland toe, dat ze 'gewone' dekens niet meegeven, maar deze dekens wel! 'Deze dekens brengen niet alleen fysiek warmte, maar ook geestelijke warmte. Er spreekt zoveel warmte en liefde uit, er is zoveel aandacht en tijd besteed aan het maken – dat is hartverwarmend.' +

Eerste stap

Mijnheer K. en ik zeiden altijd ‘u’ tegen elkaar. Hij sprak mij aan met ‘dominee’, ik hem met ‘mijnheer’.

Dat lijkt afstandelijk, maar was het niet. Integendeel. Waar het ‘u’ aanvankelijk een uiting van respectvolle beleefdheid was, schiep het allengs ruimte voor een diepgaander gesprek, waarbij de rollen prettig vastlagen.

In ons kennismakingsgesprek verkenden we de posities. Zijn vrouw schonk thee en mijnheer K. deelde mee dat de kerk hem niets meer zei en dat ‘deze doopsgezinde jongeman agnost was geworden’. Ik nam het voor kennisgeving aan, waarna we gedrieën een prettig gesprek hadden over hun kinderen, de jaren in het buitenland, de grote tuin en

hun grote liefde voor de natuur. Bij het weggaan zei mijnheer K. dat hij graag nog eens wilde afspreken, omdat hij graag van gedachten wilde wisselen over de doopsgezinde traditie. Zo geschiedde. Bij het tweede bezoek spraken we over catechisatie, belijdenis en doop, over geweldloosheid en daden die woorden te boven gaan. Traditie. Dat was het.

Na de dood van mevrouw K. veranderden onze gesprekken. De oorverdovende stilte van een leeg huis was hoorbaar. Mijnheer K. vertelde dat zijn geloof verschoof van twijfel naar ontzag. Dat er vragen in

hem opwelden, over leven en dood, waarvan hij wist dat geen mens ze kon beantwoorden, maar dat die vragen toch ergens vandaan kwamen. Dat ze hem niet loslieten.

Op een dag belde hij: of ik langs wilde komen. Liefst snel, want hij wist dat hij niet lang meer zou leven. Het was een warme dag. We aten aardbeien uit eigen tuin. Mijnheer K. sprak over diep berouw, over onbegrip, verwijdering en gemis. We zochten naar het verschil tussen schuldberouw en berouw als begin van een verandering. Over de eerste stap zetten. Of niet. Het was een lang gesprek met lange stiltes. Toen we afscheid namen, zei mijnheer K. dat hij nog steeds niet wist wat hij zou doen. Ik zei dat alleen hij dat kon beslissen en wenste hem wijsheid en moed.

Na dat laatste gesprek heb ik mijnheer K. niet meer gesproken. De dood kwam sneller dan ik dacht. Bij zijn afscheid sprak ik voorzichtige woorden over ons laatste gesprek en dat ik innig hoopte dat hij in vrede was gestorven. Toen ik wegging, kwam zijn beste vriend me achterna en zei: ‘Dominee, wat ik u nog zeggen wil: hij heeft de eerste stap gezet. En het is goedgekomen.’ +